

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

6. Проект Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України : Лист Департаменту забезпечення діяльності апарату МВС України від 29 вересня 2021 р. № 45092/09-2021.

7. Стратегія воєнної безпеки України «ВОЄННА БЕЗПЕКА — ВСЕОХОПЛЮЮЧА ОБОРОНА»: Указ Президента України від 25.03.2021 №121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

8. Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.01.2014 № 37-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-2014-%D1%80#Text>.

9. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2020 «Про результати проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту»: Указ Президента України від 29.12.2020 № 597/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5972020-36181>.

УДК 342.95

DOI: 10.31733/17-03-2023-267-268

Сергій ЖЕЛІЗНЯК

ад'юнкт кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Рік протистояння збройній агресії російської федерації також став роком випробувань для кожного, без виключення, громадянина України. За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, втрати серед цивільних осіб із 24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала війну проти України, до 15 лютого 2023 року сягнули 21293 цивільних, зокрема 8006 загиблих [1].

В зв'язку із дією низки дестабілізуючих чинників, стан захисту прав та свобод людини громадянина зазнав суттєвого погіршення. В зазначених обставинах, зростає значення ефективності національного законодавства та належне функціонування правоохоронних органів України. Поряд із цим, необхідно приділити увагу правозастовчій практиці під час притягнення до адміністративної відповідальності в умовах воєнного стану.

Ми звертаємо увагу на важливість дотримання балансу між розширенням повноважень суб'єктів владних повноважень та забезпеченням прав і законних інтересів осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності. Серед іншого, наведене стосується правильної кваліфікації обставин, що виключають адміністративну відповідальність. Такі обставини мають місце, коли сам факт вчинення протиправного діяння мав місце, але суб'єкт його вчинення звільняється від адміністративної відповідальності.

Згідно зі статтями 17 - 20 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), обставинами, що виключають адміністративну відповідальність визнаються: а) крайня необхідність; б) необхідна оборона та в) неосудність [2].

З цього приводу В.М. Синенький вдало наголошує на тому, що інститут крайньої необхідності передбачає надання права будь-якій фізичній особі на спричинення шкоди певним правоохоронюваним інтересам з метою попередження та усунення небезпеки спричинення більшої шкоди іншим правоохоронюваним інтересам. В наведеному випадку відбувається протиставлення двох правоохоронюваних інтересів: з одного боку, правоохоронюваному інтересу загрожує безпосередня небезпека, а з іншого – особа перебуває в такому положенні, при якому єдиним засобом усунення зазначеної небезпеки є заподіяння шкоди так само правоохоронюваним інтересам. Наведена особливість накладає свій відбиток також на ознаки діяння, що вчиняється у стані крайньої необхідності [3, с. 246]. Тому, спираючись на дослідження цитованого вище науковця, наголосимо, що згідно частини 5 статті 42 «Поліцейські заходи примусу» Закону України «Про Національну поліцію», під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або

чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби [4]. Варто наголосити, що право на використання підручних засобів у виникає у поліцейських виключно за умов дії воєнного стану.

Інша сторона крайньої необхідності може мати місце у випадку виконання особою розпоряджень окупаційних сил. Звичайно, в кожному з таких випадків потрібно пам'ятати про кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність (стаття 111 Кримінального кодексу України). Але, у будь-якому разі, «вимушена співпраця» може ґрунтуватися на фізичному і психічному примусі, приміром внаслідок погрози розстрілу заручників тощо. Саме в такому випадку вчинення протиправного діяння, передбаченого КУпАП може передбачати звільнення особи від адміністративної відповідальності.

Що стосується необхідної оборони, Т.В. Столяр, вказує на конституційно гарантоване право кожного на захист будь-якими незабороненими засобами своїх прав від порушень і протиправних посягань. Тому, право на необхідну оборону слід визнати справедливим правом кожного на захист від посягань [5, с. 91]. Наведене цілком кореспондується з положеннями статті 17 Конституції України: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [6]. В реаліях війни набуває особливого змісту перевищення меж необхідної оборони, коли справа стосується протистояння військовій агресії та вчинення адміністративних правопорушень для захисту себе, близьких осіб та громадян України в цілому.

Третьою обставиною, що звільняє від адміністративної відповідальності є неосудність особи, яка вчинила адміністративне правопорушення. Стан неосудності передбачає, що особа не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану [2]. В умовах відкритого збройного протистояння військовій агресії росії, випадки за яких громадяни України зазнають різноманітних стресових ситуацій стали значно більш поширеними. Як наслідок, це викликало загострення хронічних психічних хвороб та тимчасових психічних розладів.

У підсумку варто вказати про те, що дія стресогенних чинників, пов'язаних з війною збільшує кількість адміністративних правопорушень, вчинюваних населенням України. З одного боку, вчинення протиправних дій в умовах воєнного стану можна вважати підставою, що обтяжує відповідальність. Це стосується, наприклад, відповідальності посадових осіб, військовослужбовців, ухилинтів тощо. Проте, з іншого боку, надзвичайні обставини створюють безліч передумов, внаслідок яких особи, які вчинили адміністративне правопорушення можуть бути звільнені від адміністративної відповідальності, незважаючи на реальний факт протиправного діяння.

Таким чином, реалізація заходів адміністративного примусу суб'єктами владних повноважень вимагає підвищеної уваги до умов і підстав звільнення від адміністративної відповідальності в умовах воєнного стану в Україні.

1. ООН внесла до даних про жертв війни в Україні одразу понад 800 загиблих і 2300 поранених. Інтерфакс-Україна. 21.02.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/892925.html> (дата звернення 03.03.2023).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n101> (дата звернення 03.03.2023).

3. Синенький В.М. Застосування поліцейськими підручних засобів в стані необхідної оборони або крайньої необхідності в умовах воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Вип. 32. С. 242-248.

4. Про Національну поліцію: Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 03.03.2023).

5. Столяр Т.В. Правова природа реалізації особою права на необхідну оборону в умовах військового конфлікту в Україні. Публічне право. 2019. № 2 (34). С. 87-92.

6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.03.2023).